

Nieuwsbrief - EHRC Updates 2025-8

Nummer 8, 2025

Redactie: J.H. Gerards, H. Morre, J. Krommendijk, S. Lambrecht, P. Ölçer, B. Aarrass, L.E. Burgers, P. Cannoot, L.R. Glas, C. Mak, D.A.G. van Toor en C. Van de Graaf.

INHOUDSOPGAVE

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2025:0415JUD004564418 15-04-2025

Van Slooten t. Nederland, EHRM 15 april 2025, nr. 45644/18

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2025:0415JUD002219818 15-04-2025

Badescu e.a. t. Roemenië, EHRM 15 april 2025, nrs. 22198/18, 48856/18 en 57849/19

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2025:0410JUD000495322 10-04-2025

Morabito t. Italië, EHRM 10 april 2025, nr. 4953/22

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2025:0408JUD002207719 08-04-2025

Green t. Verenigd Koninkrijk, EHRM 8 april 2025, nr. 22077/19

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2025:0408JUD004760017 08-04-2025

Backović t. Servië (nr. 2), EHRM 8 april 2025, nr. 47600/17

Hof van Justitie van de Europese Unie

Hof van Justitie van de Europese Unie, ECLI:EU:C:2025:255 08-04-2025

Europees parket (Contrôle juridictionnel des actes de procédure), HvJ EU 8 april 2025, zaak C-292/23

Annotatie

H.W. t. Frankrijk (EHRM, 13805/21) – Het bestaan van (impliciete)

huwelijksplicht tot seksuele betrekkingen is strijdig met art. 8 EVRM

F. Swennen

Annotatie

Ararat (HvJEU, C-156/23) – Verplichte ambtshalve toetsing aan het beginsel van

non-refoulement bij terugkeerbesluiten

I.M. Smits en V. Bex-Reimert

ANNOTATIE

H.W. t. Frankrijk (EHRM, 13805/21) – Het bestaan van (impliciete) huwelijksplicht tot seksuele betrekkingen is strijdig met art. 8 EVRM**F. Swennen**

1. In *H.W. t. Frankrijk* oordeelt het EHRM unaniem voor het eerst dat *het bestaan zelf* van een huwelijksplicht tot seksuele betrekkingen een schending oplevert van art. 8 EVRM. Dat is zo wegens (a) de seksuele vrijheid en het recht om over het eigen lichaam te beschikken die art. 8 EVRM beschermt en (b) de positieve verplichting die het Verdrag van Istanbul^[1] aan de Verdragsluitende Staten oplegt om huiselijk en seksueel geweld te voorkomen. Het volstaat niet (a) dat de niet-naleving van de huwelijksplicht tot seksuele betrekkingen zonder juridische gevolgen zou blijven wat betreft de gronden tot echtscheiding of de financiële gevolgen van de echtscheiding en (b) de strafwet voorziet in strafbaarstelling met verhoogde straffen voor verkrachting tussen echtgenoten. De normatieve dimensie van het bestaan zelf van een huwelijksplicht tot seksuele betrekkingen waarborgt namelijk niet het wederzijds goedvinden van seksuele handelingen dat art. 36, derde lid, Verdrag van Istanbul ook tussen echtgenoten vereist.

Feiten en nationale procedure

2. Na 23 jaar huwelijk wilde mevrouw H.W. uit de echt scheiden. De toepasselijke Franse wet vereiste daarvoor *hetzij* de onderlinge instemming (over de mislukking van het huwelijk), *hetzij* een feitelijke scheiding van minstens twee jaar waaruit de definitieve wijziging blijkt van de huwelijksband, *hetzij* een fout van de verwerende echtgenoot.^[2] H.W. vorderde de echtscheiding op deze laatste grond van ‘zware of herhaalde schending van de huwelijksplichten die het behoud van de levensgemeenschap tussen de echtgenoten ondraaglijk maakt’.^[3] Zij voerde aan dat haar echtgenoot J.C. werk boven gezinsleven had gesteld en dat hij opvliegend, gewelddadig en kwetsend was. Daarvoor vorderde zij een schadevergoeding van 8.000 euro. Naar Frans recht is het mogelijk om een schadevergoeding te vorderen tot compensatie van de bijzonder ernstige gevolgen die een echtgenoot lijdt ten

gevolge van de ontbinding van het huwelijk.[4] Ten slotte vorderde mevrouw H.W. de betaling van een forfaitaire compenserende prestatie na echtscheiding. Die strekt tot compensatie van het verschil in levensomstandigheden van de respectieve echtgenoten die de ontbinding van het huwelijk zou veroorzaken. [5]

J.C. stelde een tegenvordering in tot echtscheiding op grond van fout en, ondergeschikt, op grond van de definitieve wijziging van de huwelijksband. Hij voerde als eerste fout aan dat H.W. zich gedurende jaren had onttrokken aan de huwelijkse plicht om seksuele betrekkingen met hem te onderhouden. Hij vond ten tweede dat zij de huwelijkse plicht tot wederzijds respect had geschonden met haar lasterlijke aantijgingen jegens hem in haar vordering tot echtscheiding. Enkel voor deze laatste beweerde fout vorderde hij 1.000 euro schadevergoeding. Ingeval de echtscheiding uitsluitend op grond van de fout van H.W. zou worden toegekend, zou J.C. vrijgesteld kunnen worden van de betaling van de compenserende prestatie wegens verschil in levensomstandigheden.[6]

De rechtbank wees beide vorderingen af voor zover deze op fouten waren gebaseerd. Met name ging de rechtbank akkoord met het verweer van H.W. dat zij om medische redenen niet meer gehouden was tot de huwelijksplicht tot seksuele betrekkingen. Bijgevolg was ook geen schadevergoeding verschuldigd. De rechtbank sprak de echtscheiding wel uit op grond van de definitieve wijziging van de huwelijksband en oordeelde dat er geen compenserende prestatie was verschuldigd omdat er geen verschil in levensomstandigheden zou ontstaan.

3. H.W. tekende hoger beroep aan. Zij vorderde met name dat de ondergeschikte vordering van J.C. tot echtscheiding wegens definitieve wijziging van de huwelijksband om procedureredenen niet-ontvankelijk zou worden verklaard. Het hof van beroep was het daarmee eens. Vervolgens sprak het de echtscheiding uit op grond van de foutieve tekortkoming van H.W. aan de huwelijkse plicht tot seksuele betrekkingen. De medische redenen die zij aanhaalde, volstonden voor het hof van beroep niet om gedurende jaren en ondanks aandringen van J.C. seksuele betrekkingen te weigeren. H.W. was wegens die fout geen schadevergoeding verschuldigd. Bij gebrek aan verschil in levensomstandigheden was zij evenmin gerechtigd op een compenserende prestatie.

4. H.W. stelde vervolgens cassatieberoep in. Daarin voerde zij voor het eerst aan dat de huwelijkse plicht tot seksuele betrekkingen niet zonder schending van art. 4 e.v. EVRM als grond tot foutechtscheiding in aanmerking kon worden genomen. Anders oordelen zou aan echtgenoten eenvoudigweg een plicht tot seksuele betrekkingen opleggen ongeacht hun eigen wensen.

J.C. voerde met name aan dat de huwelijksplicht tot seksuele betrekkingen gerechtvaardigd

was wegens de doelstelling van het huwelijk om een gezin te stichten en omdat seksuele betrekkingen volgens hem de voortdurende genegenheid tussen de leden van het koppel aantonen (sic).

Het Hof van Cassatie wees dit beroep af onder verwijzing naar de bevoegdheid van de hoven en rechtbanken om te beoordelen of er fout voorhanden is die de echtscheiding rechtvaardigt.

Het arrest van het EHRM

5. Het EHRM verwierp het standpunt van de regering dat H.W. de nationale rechtsmiddelen niet had uitgeput, doordat zij een nieuw middel had aangevoerd voor het Hof van Cassatie, dat ook niet bevoegd is om feiten te beoordelen. Het EHRM overweegt in de para. 40-43 dat H.W. aan het Hof van Cassatie een principiële en niet zuiver feitelijke vraag had voorgelegd waarbij zij zich op een aspect van het recht op eerbiediging van het privéleven uit art. 8 EVRM beriep. Het Hof van Cassatie kon zijn rechtsvormende taak in dat verband uitoefenen, zonder de feiten te hoeven beoordelen. Bijgevolg waren de nationale rechtsmiddelen uitgeput zoals art. 35, eerste lid, EVRM voorschrijft.

6. Het EHRM bevestigt in par. 62 zijn eerdere rechtspraak dat het recht op eerbiediging van het privéleven uit art. 8 EVRM ook ziet op de seksuele vrijheid en op het recht om over het eigen lichaam te beschikken. Zowel het bestaan van de huwelijksplicht tot seksuele betrekkingen, als de inwilliging van de foutechtscheiding op grond van een tekortkoming aan die plicht, levert een inmenging op in dat recht. Die (beide) maatregelen – het EHRM gebruikt het meervoud – zijn bijzonder ingrijpend doordat zij een van de meest intieme aspecten van het privéleven raken. Dat de financiële gevolgen van de echtscheiding *grotendeels* losstaan van een fout, doet daarbij niet ter zake; zie hierboven nr. 2 wat betreft die toch wel zware gevolgen. Het EHRM wijst verder op de stigmatiserende bewoordingen uit de Code civil die de fout omschrijven.[7] Het onderzoekt de zaak vervolgens onder de negatieve verplichtingen van de overheid binnen de grenzen die art. 8, tweede lid, EVRM aangeeft.[8]

7. De Franse Code civil schrijft de echtgenoten net zomin als in het Belgische[9] en Nederlandse[10] recht uitdrukkelijk voor om seksuele betrekkingen met elkaar te onderhouden. De rechtspraak leidt zulke plicht af uit andere huwelijksplichten, zoals die tot wederzijds respect en bijstand en tot het vormen van een levensgemeenschap.[11] Aangezien het bestaan, de draagwijdte, en de gevolgen van de niet-naleving van die huwelijksplicht in gevestigde rechtspraak van ook het Hof van Cassatie worden bepaald, oordeelt het EHRM in para. 76 en 78 dat de inmenging bij wet, in de materiële zin van het woord, is voorzien.

8. Het EHRM heeft nog niet een recht om uit de echt te scheiden erkend, noch op grond van art. 8 EVRM, noch op grond van het antonieme recht om (opnieuw) te huwen (na

echtscheiding) uit art. 12 EVRM.[12] Het doet dat ook niet in dit arrest. Het stelt in par. 82 wel vast dat het Franse recht het recht om uit te scheiden waarborgt en erkent dit recht van J.C. als een legitieme doelstelling van de inmenging in de rechten van H.W.[13]

Volledigheidshalve zij vermeld dat het EHRM wel een recht op eerbiediging van het 'sociaal privéleven' erkent dat het recht omvat om relaties met anderen aan te knopen en ontwikkelen[14], maar ook om die te beëindigen.[15]

9. Het EHRM oordeelt dat de inmenging, hoewel voorzien bij wet in functie van een legitieme doelstelling, niet noodzakelijk was en dat geen billijk evenwicht werd bereikt tussen de betrokken belangen.

Enerzijds herhaalt[16] het EHRM in par. 84 dat een echtgenoot dwingen gehuwd te blijven ondanks de onherstelbare ontwrichting van het huwelijk, in bepaalde omstandigheden een buitensporige inbreuk op diens rechten kan uitmaken.

Anderzijds kunnen uitsluitend bijzonder ernstige redenen een inmenging rechtvaardigen in de seksuele vrijheid van de andere echtgenoot. Aangezien het gaat om een van de meest intieme aspecten van het privéleven, is de beoordelingsmarge van de Verdragsluitende Staten beperkt.[17] Vervolgens toetst het EHRM de inmenging *in casu*.

Het herhaalt[18] eerst dat elke seksuele handeling zonder wederzijds goedvinden seksueel geweld uitmaakt. De Verdragsluitende Staten moeten bescherming tegen geweld bieden met toepassing van art. 3 en 8 EVRM. Artikelen 5, tweede lid, en 12, tweede lid, van het Verdrag van Istanbul leggen de Verdragsluitende Staten ook een positieve verplichting op om maatregelen te nemen ter voorkoming van seksueel en huiselijk geweld. Wederzijds goedvinden in seksuele betrekkingen is dus een fundamentele beperking op het recht van anderen tot uitoefening van hun seksuele vrijheid.[19]

Het EHRM wijst er op dat het Franse recht geen rekening houdt met wederzijds goedvinden bij de civielrechtelijke maatregelen over de huwelijksplicht tot seksuele betrekkingen.[20] De sterke strafrechtelijke bescherming in dit verband doet niet af aan de civielrechtelijke maatregelen met normatieve werking. Het EHRM verwierpt uitdrukkelijk de redenering van de regering in par. 58 dat de toestemming tot het huwelijk neerkomt op wederzijds goedvinden van toekomstige seksuele betrekkingen. Zulke redenering zou inderdaad verkrachting binnen het huwelijk kunnen rechtvaardigen, terwijl het Franse recht dit net met verzwaarde straffen strafbaar stelt en het strafrechtelijke weerlegbare vermoeden van wederzijds goedvinden tussen echtgenoten heeft opgeheven. Wederzijds goedvinden moet er telkens zijn op het moment zelf van de seksuele betrekkingen.[21]

De onvermijdelijke conclusie is dat de inmenging in de seksuele vrijheid en in het recht om

over het eigen lichaam te beschikken in casu niet wordt gerechtvaardigd door bijzonder ernstige redenen en dus niet noodzakelijk is.[22]

10. Het EHRM beschouwt de vaststelling van een schending als afdoende vergoeding van de morele schade die mevrouw H.W. heeft geleden. Bij gebreke aan rechtvaardigende nota ontvangt mevrouw H.W. evenmin een financiële vergoeding voor haar kosten en uitgaven.[23]

Beoordeling

11. Het EHRM oordeelt dat het *bestaan zelf* van de ideële huwelijksplicht[24] tot seksuele betrekkingen strijdig is met art. 8 EVRM. Een minderheid in de rechtsleer had reeds lang geleden aangekaart dat de persoonlijke huwelijksplichten – getrouwheid en bijstand in Nederland en België, en samenwoning in België – in strijd zouden kunnen komen met art. 3, 4 en 8 EVRM.[25] Die strijdigheid werd wel in verband gebracht met de mogelijke onrechtstreekse civielrechtelijke handhaving via de echtscheiding en haar financiële gevolgen – rechtstreekse handhaving wordt al veel langer niet meer aanvaard. Onrechtstreekse handhaving zou vervolgens ook onmogelijk kunnen worden gemaakt. De persoonlijke huwelijksplichten zouden dan enkel de expressieve (symbolische) functie van het familierecht vervullen.[26] Ook daarmee is het EHRM het dus niet eens wat betreft de huwelijksplicht tot seksuele betrekkingen. De normatieve werking hiervan staat haaks op het fundamentele vereiste van wederzijds goedvinden in seksuele betrekkingen. Voor zover een impliciete huwelijksplicht tot voortplanting zou worden aanvaard[27], zou ook die wellicht strijdig zijn met het recht op respect voor de beslissing om geen ouder te worden dat art. 8 EVRM waarborgt.[28] De huwelijksplichten tot getrouwheid, bijstand en – in België – samenwoning blijven dan nog buiten schot. Ik heb eerder het standpunt verdedigd dat de Staat zich best buiten ‘tafel en bed’ van de echtgenoten houdt en zich beperkt tot de regeling van hun financiële levensgemeenschap.[29] Al in het Nederlandse Ontwerp-1886 BW overwoog de steller evenzeer dat de wetgever zich anders zou “bew[e]gen op een terrein, dat hij niet behoort te betreden en het verschil tussen een wettelijk en een zedelijk voorschrift uit het oog” zou verliezen.[30] Wegens de ruime mogelijkheden tot echtscheiding in Nederland en België wordt daardoor geen afbreuk gedaan aan het nationaal gewaarborgde recht van de echtgenoten om niet gedwongen gehuwd te blijven.

F. Swennen

Gewoon hoogleraar personen- en familierecht UAntwerpen, advocaat

[1] Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen

vrouwen en huiselijk geweld, Istanbul, 11 mei 2011,
<http://verdragenbank.overheid.nl/verdragen/012294>.

[2] Art. 229 Code civil.

[3] Art. 242 Code civil.

[4] Art. 266, eerste lid, Code civil.

[5] Art. 270, tweede lid Code civil.

[6] Art. 270, derde lid Code civil.

[7] *H.W. t. Frankrijk*, EHRM 23 januari 2025, nr. 13805/21,
ECLI:CE:ECHR:2025:0123JUD001380521, par. 71.

[8] *H.W. t. Frankrijk*, par. 72.

[9] F. Swennen, *Het personen- en familierecht: een benadering in context*, 8ste uitg., Intersentia, 2023, 330.

[10] Volgens Asser/Kolkman & Salomons 1-II 2023/133 wordt het bestaan van die plicht niet meer aanvaard in Nederland.

[11] Art. 212 en 215, eerste lid, Code civil.

[12] *Babiarz t. Polen*, EHRM 10 januari 2017, nr. 1955/10,
ECLI:CE:ECHR:2017:0110JUD000195510, par. 49.

[13] Zie ook *N.N. en T.A. t. België*, EHRM 13 mei 2008, nr. 65097/01,
ECLI:CE:ECHR:2008:0513JUD006509701, par. 42.

[14] *Fedotova e.a. t. Rusland*, EHRM (Grote Kamer) 17 januari 2023, nrs. 40792/10, 30538/14 en 43439/14, ECLI:CE:ECHR:2023:0117JUD004079210, par. 143.

[15] *Rasmussen t. Denemarken*, EHRM 28 november 1984, nr. 8777/79,
ECLI:CE:ECHR:1984:1128JUD000877779, par. 33.

[16] *Babiarz t. Polen*, par. 50.

[17] *H.W. t. Frankrijk*, par. 85.

[18] *Söderman t. Zweden*, EHRM (Grote Kamer) 12 november 2012, nr. 5786/08,
ECLI:CE:ECHR:2013:1112JUD000578608, par. 80.

[19] *H.W. t. Frankrijk*, par. 87.

[20] *H.W. t. Frankrijk*, par. 86.

[21] *H.W. t. Frankrijk*, par. 88-91.

[22] *H.W. t. Frankrijk*, par. 93.

[23] *H.W. t. Frankrijk*, par. 97 en 100.

[24] Voor dit begrip: Asser/Kolkman & Salomons 1-II 2023/134.

[25] Zie voor wat betreft België en Nederland F. Swennen, *Het huwelijk afschaffen?*, Intersentia, 2004, 5

[26] C.E. Schneider, 'The Channelling Function in Family Law', *Hofstra Law Review*, 1992, (495) 498.

[27] F. Swennen, *Het personen- en familierecht: een benadering in context*, 331-332. Voor Nederland wordt die niet meer aanvaard volgens Asser/Kolkman & Salomons 1-II 2023/133.

[28] *Paradiso en Campanelli t. Italië*, Nr.. 25358/12, EHRM (Grote Kamer), 24 januari 2017, ECLI:CE:ECHR:2017:0124JUD002535812, par. 160.

[29] F. Swennen, *Het huwelijk afschaffen?*, 33-34.

[30] Aangehaald bij Asser/Kolkman & Salomons 1-II 2023/133.

ANNOTATIE

Ararat (HvJEU, C-156/23) – Verplichte ambtshalve toetsing aan het beginsel van non-refoulement bij terugkeerbesluiten***I.M. Smits en V. Bex-Reimert***

1. De invloed van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (Handvest) op de arresten van het Hof van Justitie van de EU (Hof) is aanzienlijk toegenomen sinds de inwerkingtreding ervan in 2009.[1] Een bepaling van het Handvest die een bijzonder grote invloed heeft gehad op de nationale rechtspraak is artikel 47, dat het recht op een doeltreffende voorziening in rechte bevat.[2] Het Hof stelt op basis van artikel 47 steeds vaker eisen en voorwaarden aan de inrichting van nationale procedures om de grondrechten onder het EU-recht te beschermen.[3] Een van die vereisten is de verplichting voor nationale rechters om bepalingen van het EU-recht ambtshalve te toetsen om een doeltreffende rechtsbescherming te waarborgen. In 2007 heeft het Hof in de zaak *Van der Weerd*[4] duidelijk gemaakt dat er op grond van het Unierecht geen algemene verplichting bestaat voor nationale rechters om ambtshalve na te gaan of het Unierecht is nageleefd. Dit werd onlangs bevestigd door het Hof in de zaak *Eco Advocacy*. [5] Lange tijd kende deze hoofdregel slechts één echte uitzondering: het Unierechtelijke consumentenrecht.[6] Meer recentelijk lijkt de focus echter te verschuiven naar migratiezaken. In *C, B en X* (2022)[7] heeft het Hof vastgesteld dat de rechtmatigheid van een maatregel van bewaring tegen een onderdaan van een derde land ambtshalve moet worden getoetst. In *CV* (2024)[8] oordeelde het Hof dat de nationale rechter gehouden is om ambtshalve te beoordelen of een land terecht als veilig land van herkomst is aangemerkt. In de hier geannoteerde zaak *Ararat* draait het om het beginsel van non-refoulement.

2. Deze zaak betreft twee zussen en hun ouders, allen onderdanen van een derde land. Zij hebben in 2011 in Nederland een verzoek om internationale bescherming ingediend. Dit verzoek werd in 2012 afgewezen, waarna een terugkeerbesluit werd uitgevaardigd. Twee daaropvolgende aanvragen voor verblijf op nationale gronden werden eveneens afgewezen. De laatste afwijzing dateert van 2019, waarbij de staatssecretaris hun verblijf illegaal verklaarde en vaststelde dat het terugkeerbesluit uit 2012 ten uitvoer diende te worden gelegd.

Het daartegen ingestelde bezwaar werd in 2020 afgewezen. Hoewel er acht jaar waren verstreken, werd er geen nieuwe risicobeoordeling gemaakt met betrekking tot mogelijke inbreuken op het beginsel van non-refoulement.

3. De verwijzende rechter heeft in deze zaak drie prejudiciële vragen gesteld, waarvan het Hof er één hypothetisch achtte en niet-ontvankelijk heeft verklaard (zie punten 54-55). Alleen de ontvankelijke vragen worden in deze annotatie besproken. De eerste vraag (officieel de derde prejudiciële vraag) houdt verband met de tijd die is verstreken sinds het uitvaardigen van het terugkeerbesluit. Die vraag luidt of een administratieve autoriteit verplicht is om, voordat het een terugkeerbesluit ten uitvoer legt, een geactualiseerde beoordeling uit te voeren van de risico's waarmee een onderdaan van een derde land wordt geconfronteerd (punten 29 en 38). De tweede vraag (officieel de eerste prejudiciële vraag) betreft de ambtshalve toetsing door de nationale rechter. De verwijzende rechter wil weten of een nationale rechter die de rechtmatigheid toetst van een afwijzing van een verblijfsvergunning, waarvan de afwijzing heeft geleid tot de herleving van het terugkeerbesluit, uit eigen beweging eventuele schendingen van het beginsel van non-refoulement die voortvloeien uit de uitvoering van het terugkeerbesluit, aan de orde moet stellen (punt 44).[9] Specifiek richtten de vragen zich op artikel 13, leden 1 en 2, van richtlijn 2008/115/EG (de Terugkeerrichtlijn), gelezen in samenhang met artikel 5 van die richtlijn, en met artikel 19, lid 2, en artikel 47 van het Handvest.

4. Het Hof begint zijn arrest met een verwijzing naar de hoofddoelstelling van de Terugkeerrichtlijn, namelijk de ontwikkeling van een doeltreffend verwijderings- en terugkerbeleid dat de grondrechten en de waardigheid van de betrokkenen ten volle eerbiedigt (punt 30). Artikel 5 van de Terugkeerrichtlijn, waarin het beginsel van non-refoulement is verankerd, stelt een algemene regel vast die de lidstaten in acht moeten nemen bij de uitvoering van deze richtlijn. Artikel 5 mag niet restrictief worden uitgelegd en wordt geacht rechtstreekse werking te hebben.[10] De nationale autoriteiten zijn verplicht om het beginsel van non-refoulement in *alle* fasen van de terugkeerprocedure te eerbiedigen wanneer zij een terugkeerbesluit uitvaardigen (punt 35). Het verbod op non-refoulement is ook opgenomen in artikel 19, lid 2, van het Handvest, gelezen in samenhang met artikel 4, en waarborgt de fundamentele waarden van de Unie. Het absolute karakter ervan hangt nauw samen met de eerbiediging van de menselijke waardigheid als bedoeld in artikel 2 VEU en artikel 1 van het Handvest (punt 36).

5. Voortbouwend op het fundamentele belang van het beginsel van non-refoulement, oordeelt het Hof dat een geactualiseerde beoordeling van het risico van refoulement moet worden uitgevoerd voordat een terugkeerbesluit ten uitvoer wordt gelegd. De betrokkenen moeten de mogelijkheid hebben om zich te beroepen op wijzigingen in de omstandigheden die zich sinds

de oorspronkelijke beslissing hebben voorgedaan. Met andere woorden, er moet ruimte zijn voor een periodieke toetsing van de naleving van het beginsel van non-refoulement (punt 38). Hoewel de uitspraak strikt genomen alleen van toepassing is op situaties waarin een terugkeerbesluit is genomen in het kader van een eerdere asielprocedure, lijkt deze ook van toepassing te zijn op gevallen waarin een afwijzing in een reguliere procedure een eerste terugkeerbesluit inhoudt. Het Hof overweegt namelijk dat een nationale regel of praktijk volgens welke het onderzoek naar de naleving van het beginsel van non-refoulement alleen kan worden uitgevoerd in het kader van een procedure voor internationale bescherming, zoals het geval was in Nederland, in strijd is met artikel 5 van de Terugkeerrichtlijn (punt 40).

6. Vervolgens beoordeelt het Hof het absolute karakter van het verbod van refoulement en de noodzaak van een periodieke toetsing op grond van artikel 5 van de Terugkeerrichtlijn in het licht van artikel 47 van het Handvest. Het Hof overweegt dat, overeenkomstig artikel 13 van de Terugkeerrichtlijn, een doeltreffend rechtsmiddel open moet staan tegen terugkeerbesluiten van een nationale autoriteit, zoals bedoeld in artikel 12 van de richtlijn (punt 45). Artikel 13 van de richtlijn concretiseert het door artikel 47 van het Handvest gewaarborgde recht op toegang tot rechtsbescherming (punt 48 en 50). Het Hof volgt vervolgens AG De La Tour door te overwegen dat “de procedurevoorschriften van artikel 13, leden 1 en 2, van richtlijn 2008/115 tot doel hebben te waarborgen dat een derdelander jegens wie een terugkeerbesluit is vastgesteld, niet wordt verwijderd in omstandigheden die in strijd zijn met artikel 5 van deze richtlijn” (punt 49). Om een doeltreffende en alomvattende rechtsbescherming te waarborgen, acht het Hof het noodzakelijk dat de nationale rechter ambtshalve vaststelt of het beginsel van non-refoulement, zoals neergelegd in artikel 5 van de Terugkeerrichtlijn, is geschonden. Een beperking van de bevoegdheid van de nationale rechter om deze ambtshalve toetsing uit te voeren zou kunnen leiden tot de tenuitvoerlegging van een terugkeerbesluit, zelfs wanneer er aanwijzingen zijn voor een mogelijke schending van het beginsel van non-refoulement (punt 50).

7. De beslissing van het Hof is niet verrassend. De uitspraak sluit aan bij het eerdere arrest van het Hof in de zaak *C, B en X*, waarin het recht op vrijheid zo belangrijk werd geacht dat een beperking van de procedurele autonomie van de lidstaten gerechtvaardigd was. Advocaat-Generaal De La Tour had in zijn conclusie in *Ararat* al gesteld dat de redenering uit *C, B en X* moest worden uitgebreid tot het beginsel van non-refoulement (overwegingen 45-46). Dit is precies wat het Hof hier heeft gedaan. Het Hof erkent dat het beginsel van non-refoulement, net als het beginsel van vrijheid, zo fundamenteel is dat het een beperking van de nationale procedurele autonomie van de lidstaten rechtvaardigt.^[11] In beide gevallen overweegt het Hof dat de terugkeerrichtlijn niet alleen materiële maar ook procedurele regels bevat. Bovendien is in beide gevallen de ernst van de betrokken grondrechten een cruciale factor, waaruit het

vereiste van periodieke toetsing vanzelfsprekend voortvloeit en die ambtshalve rechterlijke toetsing noodzakelijk maakt.

8. Een deel van de uitspraak illustreert een eigenaardigheid van de Nederlandse rechtspraktijk. Nederland hanteert een zogenaamde waterscheiding, verwijzend naar de (strikte) scheiding tussen vergunningen en de corresponderende procedures voor asiel en reguliere migratie onder de Vreemdelingenwet 2000. In dit geval betrof alleen de eerste aanvraag een verzoek om internationale bescherming. Latere aanvragen betroffen aanvragen voor een verblijfsvergunning op grond van nationale regelingen. De Nederlandse regering had voor het Hof betoogd dat het verwesteringsargument, waar de zussen zich in deze zaak op beriepen, alleen kan worden beoordeeld als zij opnieuw een verzoek om internationale bescherming zouden indienen. In dat geval zou de rechterlijke instantie de betrokkene kunnen doorverwijzen naar het bestuursorgaan dat belast is met de behandeling van verzoeken om internationale bescherming (overweging 52 van de conclusie AG). In lijn met AG De La Tour verwerpt het Hof dit voorgestelde vereiste om eerst internationale bescherming aan te vragen. Van individuen kan niet worden verlangd dat zij internationale bescherming aanvragen om te waarborgen dat het beginsel van non-refoulement volledig wordt nageleefd (punt 41). De AG merkt kort op dat de keuze om het nationale recht op deze manier in te richten binnen de procedurele autonomie van de lidstaten valt (overweging 52 van de conclusie AG). Wel moet *elk terugkeerbesluit* in overeenstemming zijn met de procedurele waarborgen van de Terugkeerrichtlijn (overweging 58). Het Hof gaat de discussie over de procedurele autonomie volledig uit de weg en concludeert dat de Nederlandse aanpak niet in lijn is met de Terugkeerrichtlijn, die van toepassing is “op iedere onderdaan van een derde land die illegaal op het grondgebied van een lidstaat verblijft” (punt 51). Met andere woorden, het opleggen van een extra (procedurele) eis voordat een individu toegang heeft tot rechterlijke toetsing zou het doel van de richtlijn en het beginsel van effectieve rechterlijke bescherming ondermijnen. Het soort procedure – een verzoek op basis van internationale bescherming of op basis van nationaal recht – is niet relevant.

9. Het arrest van het Hof in *Ararat* weerspiegelt een trend in zijn rechtspraak: de proceduralisering van fundamentele waarborgen.[12] In plaats van zich te baseren op de procedurele autonomie en de Rewe-beginselen van doeltreffendheid en gelijkwaardigheid, beziet het Hof beperkingen van de toegang tot de nationale rechter en procedurele waarborgen in nationale gerechtelijke procedures steeds vaker door de bril van artikel 19 VWEU en artikel 47 van het Handvest.[13] Deze verschuiving, die is gebaseerd op artikel 47 van het Handvest, kan wijzen op een groter rechterlijk activisme van het Hof in migratiezaken[14] – een rol waarin het Hof bijna wordt *geduwd* door het toenemende aantal prejudiciële vragen van nationale rechters.[15]

10. De uitspraak van het Hof in *Ararat* roept twee fundamentele vragen op. De eerste vraag is welke *intensiteit* van toetsing nationale rechtbanken moeten toepassen op besluiten wanneer grondrechten op het spel staan. Het arrest in *Ararat* toont aan hoe artikel 47 van het Handvest steeds meer als een machtigingsinstrument voor nationale rechtbanken fungeert, waardoor hun rol in het waarborgen van doeltreffende rechtsbescherming wordt versterkt.[16] Dit roept de vraag op wat de rol van de nationale rechtbanken en bestuursorganen zou moeten zijn en of er een fundamentele verschuiving plaatsvindt naar een actievere rol van de rechtbanken. De tweede vraag betreft het *soort* grondrecht dat de kern van de zaak vormt. De rechtsgrondslag voor ambtshalve toetsing kan van geval tot geval verschillen, maar de gemeenschappelijke noemer is de bescherming van grondrechten. De hamvraag is in hoeverre de verplichting tot ambtshalve toetsing voor elk grondrecht moet gelden. Grondrechten zijn er immers in verschillende vormen.[17]

11. Uiteindelijk roept dit belangrijke vragen op over de rol en betekenis van het Handvest, waaronder over de invulling die wij daaraan wensen te geven. Aanvankelijk werd het Handvest slechts gezien als een politieke verbintenis. Met de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon heeft het echter een juridisch bindende status gekregen,[18] met dezelfde juridische waarde als de Verdragen. Hoewel de volledige reikwijdte van deze normatieve transformatie zich nog altijd ontvouwt binnen het juridische discours,[19] is één ding zeker: de uitspraak van het Hof in *Ararat* zal de verantwoordelijkheden van nationale rechtbanken bij het waarborgen van grondrechten binnen het EU-kader vergroten.

I.M. (Imke) Smits

Docent-promovendus bestuursrecht Universiteit Utrecht

V.M. (Viola) Bex-Reimert

Universitair hoofddocent bestuursrecht Universiteit Utrecht

[1] J. Krommendijk, 'Ook voor ons. Het groeiend belang van het Unierecht voor de weerbaarheid van de Nederlandse rechtsstaat', in: R.J.N. Schlössels, J.J.J. Sillen, R.B.J. Tinnevelt (eds.), *Naar een weerbare rechtsstaat*, Deventer: Wolters Kluwer 2022, p. 78.

[2] Jaarverslag 2018 over de toepassing van het EU-Handvest van de grondrechten, Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie 2019, p. 16.

[3] N. Vavoula, 'Obligation for ex Officio Review of Detention - The CJEU Enhances the Influence of EU law on National Procedural Rules in Migration (joined cases C-704/20 en C-

39/21)', *EU-Law Live*, 24 november 2022.

[4] *Van der Weerd*, HvJEU 7 juni 2007, zaak C-222/05, ECLI:EU:C:2007:318.

[5] *Eco Advocacy*, HvJEU 15 juni 2023, zaak C-721/21, ECLI:EU:C:2023:477, *JB* 2023/157, m.nt. Hendriks.

[6] Zie bijv. *Océano Grupo Editorial en Salvat Editores*, HvJEU 27 juni 2000, gev. zaken C-240/98 tot en met C-244/98, ECLI:EU:C:2000:346; *Cofidis*, HvJEU 21 november 2002, zaak C-473/00, ECLI:EU:C:2002:705.

[7] *C, B en X*, HvJEU 8 november 2022, C-704/20 en C-39/21, ECLI:EU:C:2022:858, *EHRC Updates* 2022/0304, m.nt. J. Krommendijk.

[8] *CV*, HvJEU 4 oktober 2024, zaak C-406/22, ECLI:EU:C:2024:841, *JV* 2024/252, m.nt. K. Zwaan.

[9] *Rechtbank Den Haag* 13 maart 2023, ECLI:NL:RBDHA:2023:3154, r.o. 16.

[10] *M.A.*, HvJEU 11 maart 2021, zaak C-112/20, ECLI:EU:C:2021:197 resp. *M.D.*, HvJEU 27 april 2023, C-528/21, ECLI:EU:C:2023:341.

[11] Zie *Ararat*, HvJEU 17 oktober 2024, zaak C-156/23, ECLI:EU:C:2024:892, *JV* 2024/235, m.nt. A.M. Reneman.

[12] Voor meer informatie over het concept van de proceduralisering van het EU-recht, zie O. Dubos, 'The Origins of the Proceduralisation of EU law: a Grey Area of European Federalism', *REALaw* 2015/8, p. 7-26.

[13] Zie L. Timmermans, 'Het doeltreffendheidsbeginsel na *Puskar*', in: J. Krommendijk, H. De Waele & K. Zwaan (red.), *Tien jaar EU-Grondrechtenhandvest in Nederland* (SteR nr. 47) 2019; Krommendijk, *EHRC Updates* 2022/0304.

[14] A. Arnall, 'The Principle of Effective Judicial Protection in EU Law: An Unruly Horse?', *ELR* 2011, p.. 68.

[15] Zie bijv. *Rechtbank Den Haag*, zp. Roermond, 17 januari 2025, ECLI:NL:RBDHA:2025:139 en *Rechtbank Den Haag*, zp. Zwolle, 11 maart 2025, NEDERLANDS_ECLI:NL:RBDHA:2025:3726.

[16] M. Bonelli, 'Article 47 of the Charter, Effective Judicial Protection and the (Procedural) Autonomy of the Member States', *REALaw.blog* 24 januari 2023.

[17] Zie M.J.M. Verhoeven & R.J.G.M. Widdershoven, 'Betere bescherming van de burger door de rechter – bespiegelingen vanuit het Unierecht', *Toetsing door de bestuursrechter*, Preadviezen, VAR-reeks 174, p. 280.

[18] H. van Harten & H. Grootelaar, 'Doorwerking van het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie in de Nederlandse rechtspraak: een kwantitatieve stand van zaken', *NTM-NJCM Bull.* 2013/14, p. 182.

[19] Zie bijvoorbeeld S. Douglas-Scott, 'Whither, the EU Charter of Fundamental Rights', *Verfassungsblog* 30 oktober 2024.

RECHTSPRAAK

Backović t. Servië (nr. 2), EHRM 8 april 2025, nr. 47600/17

In processtukken in hoger beroep heeft Backović de rechters in eerste aanleg stevig aangevallen. Zo kwalificeerde hij de uitspraak als ‘supreme nonsense’, en zei hij dat, of de uitspraak nu was gedaan uit kwaadaardigheid of onbenul, die in ieder geval onverenigbaar was met de professionaliteit van de rechterlijke macht. Voor deze uitlatingen heeft hij een boete opgelegd gekregen. Het EHRM acht dat niet onredelijk gelet op de gebruikte bewoordingen en de aantasting van de rechterlijke professionaliteit die daaruit blijkt. Art. 10 EVRM is door de boeteoplegging dan ook niet geschonden.

In 2008 oordeelde een rechter dat de zittingstermijn van gemeenteraadsleden van de gemeente Sombor – onder wie klager – was beëindigd. In hoger beroep oordeelde het Constitutionele Hof van Servië echter dat deze uitspraak in strijd was met de rechten van de gemeenteraadsleden. Na terugverwijzing werd de eerdere uitspraak dan ook ongedaan gemaakt. Klager en enkele andere gemeenteraadsleden startten daarop een procedure waarmee zij bevestigd wilden zien dat zij nog steeds als gemeenteraadsleden konden worden aangemerkt. In eerste aanleg was deze zaak niet succesvol, waarop klager hoger beroep instelde. In zijn schriftelijke stukken toonde klager zich heel kritisch over de gegeven restrictieve interpretatie van de wetgeving over tenuitvoerlegging. Hij kwalificeerde de uitspraak als ‘supreme nonsense’; of de uitspraak nu was gedaan uit kwaadaardigheid of onbenul, zo zei hij, de uitspraak was in ieder geval onverenigbaar met de professionaliteit van de rechterlijke macht. Vanwege deze uitspraken kreeg hij een boete opgelegd van zo’n 910 euro.

Voor het EHRM heeft klager gesteld dat de boete in strijd is met de vrijheid van meningsuiting (art. 10 EVRM). Het Hof erkent dat de boete een wettelijke grondslag had en tot doel had het gezag van de rechterlijke macht te beschermen. Gelet op de gebruikte bewoordingen en toon van de processtukken is het EHRM van oordeel dat klager tot doel had om de Servische rechters te kleineren en hun professionaliteit ter discussie te stellen. Daarmee zijn er relevante

en voldoende redenen aangevoerd voor de boeteoplegging. Zeker nu er ook voldoende rechtsbescherming is geboden, is art. 10 EVRM niet geschonden (5 stemmen tegen 2).

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 08-04-2025

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2025:0408JUD004760017

Zaaknummer: 47600/17

Wetsartikelen: EVRM art. 10

RECHTSPRAAK

Europees parket (Contrôle juridictionnel des actes de procédure), HvJ EU 8 april 2025, zaak C-292/23

Het Europees Openbaar Ministerie (EOM) kan in bepaalde gevallen zelf onderzoeksmaatregelen nemen, zoals het oproepen van getuigen. De nationale rechter moet die maatregelen volgens de relevante verordening kunnen toetsen als ze ertoe kunnen leiden dat de rechtspositie van de mensen die tegen deze handelingen willen opkomen wordt gewijzigd. Het HvJ EU oordeelt dat de nationale rechter via een concreet en specifiek onderzoek moet nagaan of dit het geval is. Dat kan in de reguliere strafprocedure, maar als er naar nationaal recht in dit soort gevallen een rechtstreeks beroep mogelijk is, moet dat ook openstaan tegen beslissingen van het EOM.

Een Spaanse vennootschap ontving een subsidie voor een uit Uniemiddelen gefinancierd project. Fraudebestrijdingsbureau OLAF heeft op zeker moment aan het Spaanse openbaar ministerie meegedeeld dat de directe personeelskosten die de vennootschap had gevorderd voor betaling van twee onderzoekers op het project, onvoldoende onderbouwd waren. Wegens subsidiefraude heeft het openbaar ministerie vervolgens een strafzaak aanhangig gemaakt. De gedelegeerd Europese aanklagers die in Spanje belast waren met de zaak hebben vervolgens eveneens een onderzoek ingesteld, waarbij zij de twee onderzoekers hebben opgeroepen als getuigen. Daardoor is de vraag bij de nationale rechter opgekomen of hij de procedurele handelingen van het Europese openbaar ministerie (EOM) mag toetsen en betrokkenen daarmee de gelegenheid kan geven rechtstreeks bij een nationale rechterlijke instantie op te komen tegen besluiten van het EOM. In verband hiermee heeft hij verschillende specifiekere vragen voorgelegd aan het HvJ EU.

Het HvJ EU wijst erop dat art. 28 lid 1 van verordening 2017/1939 de behandelende gedelegeerd Europees aanklager onder bepaalde voorwaarden bevoegdheden geeft om zelf onderzoeksmaatregelen te nemen. Om rekening te houden met het bijzondere karakter van

het EOM heeft de Uniewetgever bovendien art. 42 lid 1 in de verordening opgenomen, waarin staat dat de bevoegde nationale rechter conform nationaal recht de procedurele handelingen van het EOM moet kunnen toetsen die bedoeld zijn 'om rechtsgevolgen ten aanzien van derden te creëren'. Deze notitie moet autonoom en uniform worden uitgelegd en kan niet zo worden gelezen dat die naar het nationale recht zou verwijzen. Het HvJ EU merkt op dat 'derden' daarbij niet alleen verwijst naar de verdachte(n) en het slachtoffer, maar ook naar andere belanghebbenden wier rechten kunnen worden geschaad door bepaalde handelingen. Dat zouden dus ook getuigen kunnen zijn. Vervolgens is de vraag wat de betekenis is van het vereiste dat het moet gaan om bindende rechtsgevolgen. Daarbij gaat het om handelingen die de belangen van de betrokkene kunnen aantasten doordat zij zijn rechtspositie aanmerkelijk wijzigen. Dit moet worden vastgesteld aan de hand van objectieve criteria, zoals de inhoud van de handeling, in voorkomende gevallen de context waarin zij is vastgesteld en de bevoegdheden van de instelling die de handeling heeft vastgesteld. Bovendien moet ook het EOM de fundamentele rechten waarborgen zoals die onder meer in art. 47 en 48 Hv zijn vastgelegd.

De omvang van de procedurele waarborgen die aan de verschillende categorieën van personen worden verleend kan variëren afhankelijk van de nationale procesregels van de betrokken lidstaat. Ook de procedurele handelingen waartegen zij voor de nationale rechterlijke instanties kunnen opkomen kunnen daardoor uiteenlopen, afhankelijk van het toepasselijke nationale recht. De nationale rechterlijke instanties zijn het beste in staat om in het licht van de door het Hof geformuleerde criteria te beoordelen of in een concrete situatie het besluit van een gedelegeerd Europees aanklager om getuigen op te roepen beoogt bindende rechtsgevolgen in het leven te roepen die de belangen van de personen die tegen dat besluit opkomen kunnen aantasten omdat hun rechtspositie aanmerkelijk wordt gewijzigd. Als dat zo is, laat dat wel de procedurevoorschriften voor toetsing door de nationale rechter onverlet. Er hoeft dus geen rechtstreekse of aparte beroepsprocedure te zijn, mits er een incidentele toetsing mogelijk is die de strafrechter in de zaak kan beoordelen en die voldoet aan de eisen van een doeltreffende voorziening in rechte. Als zo'n nationale, aparte procedure voor rechtstreeks beroep er wel is, moet deze procedure op grond van het gelijkwaardigheidsbeginsel ook openstaan voor de betrokken derden.

Instantie: Hof van Justitie van de Europese Unie

Datum uitspraak: 08-04-2025

ECLI: ECLI:EU:C:2025:255

Zaaknummer: C-292/23

Wetsartikelen: VEU art. 19 lid 1, Hv art. 47, Hv art. 48, Vo 2017/1939 art. 28 lid 1 en Vo 2017/1939 art.

42 lid 1

RECHTSPRAAK

Green t. Verenigd Koninkrijk, EHRM 8 april 2025, nr. 22077/19

De Britse zakenman Green heeft ‘non-disclosure agreements’ gesloten over (seksuele) intimidatie. The Telegraph wilde hierover een artikel publiceren, maar Green heeft dat via de rechter tegengehouden. Hogerhuislid Lord Haine heeft vervolgens in een parlementaire speech alsnog de kwestie openbaar gemaakt, zonder dat Green daar iets tegen kon doen. Het EHRM oordeelt dat het aan het parlement is om regels over parlementaire immuniteit te stellen. Het uitzonderen van bepaalde categorieën uitspraken – zoals kwesties die onder een voorlopige voorziening vallen – is in Europa ongebruikelijk. Slotsom is dat er geen positieve verplichting is onder art. 8 EVRM om de parlementaire immuniteit te doorbreken.

Klager is een bekende Britse zakenman die onder meer voorzitter is van de raad van bestuur van een multinational – Arcadia – die eigenaar is van een groot aantal kledingzaken, waaronder Topshop. In 2018 werd Arcadia benaderd door een journalist van de Telegraph die een stuk wilde publiceren over aantijgingen van (seksuele) intimidatie van medewerkers. Klager had eerder al schikkingen (‘non-disclosure agreements’ of NDA’s) getroffen met deze medewerkers. Klager, Arcadia en Topshop probeerden publicatie van het stuk tegen te houden via de rechter, met een beroep op de vertrouwelijkheid van het materiaal. Aanvankelijk werd dit afgewezen, maar in hoger beroep wees een rechter de voorlopige voorziening toe vanwege de vertrouwelijke aard van de informatie die in het stuk stond en de potentiële schade die publicatie kon berokkenen aan klager, Arcadia en Topshop. Uiteindelijk publiceerde de Telegraph het artikel wel, maar in een sterk geredigeerde versie waarin alle voorwaarden van de voorlopige voorziening werden gerespecteerd.

De dag na deze publicatie stond een lid van het Hogerhuis – Lord Hain – tijdens een debat op. Hij maakte een korte statement waarin hij stelde dat klager de NDA’s en aanzienlijke

geldbedragen had gebruikt om de waarheid te verbergen over ernstige en herhaalde vormen van (seksuele) intimidatie en racisme. Hij achtte het zijn recht en verplichting om zijn parlementaire immuniteit te benutten om klager bij naam te noemen, omdat de media dit vanwege de voorlopige voorziening niet kon doen.

Klager heeft geprobeerd om van de Telegraph een schadevergoeding te krijgen voor de schade die de uitspraken van Lord Haine hadden gedaan en die hij alleen had kunnen doen doordat het stuk toch in de Telegraph was gepubliceerd. Uiteindelijk trok klager deze claim in. In dezelfde periode is ook een formele klacht bij het Hogerhuis ingediend jegens Lord Haine, waarbij de Commissioner for Standards oordeelde dat zij niet bevoegd was om zaken over parlementaire immuniteit te beoordelen.

Voor het EHRM heeft klager gesteld dat er te weinig toezichtsmechanismen bestonden om te voorkomen dat de parlementaire immuniteit werd benut om informatie te openbaren die volgens een voorlopige voorziening vertrouwelijk moet worden gehouden door de media. Het EHRM stelt voorop dat de uitspraken van Lord Haine inderdaad inbreuk hebben gemaakt op klagers privacy, omdat zijn anonimiteit daarmee onomkeerbaar verloren is gegaan. De vraag is dan vooral of het VK een positieve verplichting had gehad om te voorkomen dat de parlementaire immuniteit kan worden gebruikt om een rechterlijke voorlopige voorziening te omzeilen. Daarbij overweegt het EHRM dat het eerst en vooral aan het parlement zelf is om beperkingen en regels te stellen voor het gedrag van Kamerleden, gelet op de autonomie van het parlement. In het Britse House of Lords bestaat een regel die inhoudt dat leden tenminste 24 uur voorafgaand aan een vergadering kenbaar moeten maken dat zij een onderwerp willen bespreken dat op dat moment voorligt bij een rechter. Die regel is niet in de formele gedragscode opgenomen, waardoor de Commissioner of Standards zich niet kan buigen over het niet-naleven ervan. In 2011 is er nog uitvoerig gediscussieerd over de vraag of dat zou moeten veranderen en destijds is er bewust voor gekozen om dat niet te doen. Sindsdien is er geen aanleiding geweest om alsnog tot wijzigingen over te gaan. Het EHRM wijst op een studie onder 41 Europese staten waaruit blijkt dat in andere staten ook geen veel striktere regels bestaan. Integendeel: in de meeste staten is de parlementaire immuniteit nog sterker gegarandeerd dan in het Verenigd Koninkrijk. Maar in een handjevol landen worden bepaalde typen uitlatingen uitgesloten van bescherming door de parlementaire immuniteit. Het Hof leidt hieruit af dat het aan de staten moet worden overgelaten om te bepalen in welke mate en op welke manier het toezicht op uitlatingen in het parlement moet worden uitgeoefend als het gaat om het delen van informatie die voorwerp is van een rechterlijke voorlopige voorziening. Dit betekent dat art. 8 EVRM niet is geschonden.

Het Hof besluit daarnaast (met vijf stemmen tegen twee) dat klagers recht op toegang tot de rechter en op een eerlijk proces niet is geschonden doordat hij geen procedure kon

aanspannen tegen Lord Haine zelf.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 08-04-2025

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2025:0408JUD002207719

Zaaknummer: 22077/19

Wetsartikelen: EVRM art. 8

RECHTSPRAAK

Van Slooten t. Nederland, EHRM 15 april 2025, nr. 45644/18

Vanwege instabiliteit en onveiligheid van de thuissituatie is de in 2014 geboren dochter van Van Slooten in 2015 tijdelijk in een pleeggezin geplaatst. In 2016 is besloten het kind definitief uit huis te plaatsen omdat de aanvaardbare termijn was verstreken om te kunnen laten zien dat de moeder toch goed voor het kind kon zorgen. Het Hof overweegt dat de autoriteiten en rechters het doel van hereniging van moeder en kind te snel uit het oog zijn verloren en onvoldoende materieel hebben beoordeeld of uithuisplaatsing inderdaad in het belang van het kind was. Art. 8 EVRM is daardoor geschonden.

Klaagsters dochter is in 2014 geboren. De vader heeft het kind erkend, maar de relatie tussen klagster en de vader eindigde in 2015. In de tussengelegen periode zijn verschillende meldingen gemaakt van huiselijk geweld bij de organisatie *Veilig Thuis*. Klagster heeft sinds de geboorte van het kind als enige het ouderlijk gezag over haar dochter. Zij woonden op verschillende locaties voor begeleid wonen. Hoewel er afspraken waren gemaakt over bezoekrechten voor de vader, hebben klagster, de vader en het kind elkaar ook buiten de afgesproken momenten om gezien. Daaruit zijn weer nieuwe meldingen bij *Veilig Thuis* voortgekomen. In 2015 is de Raad voor de Kinderbescherming een onderzoek gestart naar de thuisomgeving van het kind. Daaruit bleek dat er grote zorgen waren over de veiligheid en stabiliteit van deze omgeving en de capaciteit van klagster om voor haar dochter te zorgen. Klagster weigerde medewerking met de maatschappelijk werkers die de situatie probeerden te begeleiden. In oktober 2015 werd een noodmaatregel getroffen waarbij het kind tijdelijk in een pleeggezin werd geplaatst. Dit besluit werd gevolgd door een ondertoezichtstelling. In de daaropvolgende periode heeft de Kinderbescherming verschillende keren geprobeerd klagster ertoe te bewegen om onderdak te zoeken in een moeder-en-kindvoorziening, maar klagster weigerde dit. Daarop waarschuwde de Kinderbescherming klagster dat de blijvende weigeringen en het gebrek aan medewerking konden betekenen dat het kind definitief zou worden ondergebracht bij het pleeggezin. Klagster was het niet eens met de voorstellen van

de Kinderbescherming en wilde een alternatief plan presenteren. Zij kreeg daarvoor de gelegenheid, maar de familierechtelijke kamer van de rechtbank achtte dit plan niet adequaat. Later wees de rechtbank ook een verzoek af van klaagster om het kind weer bij haar te laten wonen; hoger beroep hiertegen was niet succesvol. De ondertoezichtstelling werd enkele malen verlengd, waarna in 2016 de Kinderbescherming bij de rechtbank verzocht om beëindiging van het ouderlijk gezag van klaagster. Dit werd in 2017 toegewezen, onder meer omdat het kind bij de pleegouders goed op haar plek was en daar een positieve ontwikkeling doormaakte, terwijl de moeder niet goed voor haar zou kunnen zorgen. Uithuisplaatsing was daarom in het belang van het kind. Hoger beroep en cassatie hiertegen waren niet succesvol.

Voor het EHRM heeft klaagster gesteld dat de beëindiging van het ouderlijk gezag en de uithuisplaatsingsbeslissing in strijd zijn met haar recht op respect voor het gezinsleven van art. 8 EVRM. Het Hof benadrukt dat de zaak in de kern draait om de manier waarop de nationale autoriteiten en de rechter de verschillende belangen tegen elkaar hebben afgewogen. Daarbij heeft de rechtbank veel gewicht toegekend aan de kwetsbaarheid en behoefte aan stabiliteit bij het kind, maar voor het bestaan daarvan is niet veel onderbouwing gegeven. Bovendien werd al heel snel nadat het kind in het pleeggezin was geplaatst aangenomen dat klaagster niet goed voor het kind kon zorgen. Daarbij is een erg smalle interpretatie gekozen van het criterium dat de ouder de verantwoordelijkheid voor de verzorging en opvoeding (weer) moet kunnen dragen 'binnen een gelet op de persoon en de ontwikkeling van de minderjarige aanvaardbaar te achten termijn' van art. 1:255 lid 1 (b) BW. Bij het uitleggen daarvan is ten onrechte ook rekening gehouden met de eerdere weigeringen om mee te werken met voorstellen van de Kinderbescherming. Bovendien is steeds aangenomen dat klaagster, omdat de 'aanvaardbare termijn' zou zijn verstreken, niet in staat zou zijn om voor het kind te zorgen, zonder dat dat nader werd onderzocht. Daardoor is hereniging van kind en moeder al in een heel vroegtijdig stadium als doelstelling opgegeven, terwijl niet is onderzocht of dit daadwerkelijk in het belang van het kind is. Dit levert strijd op met art. 8 EVRM.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 15-04-2025

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2025:0415JUD004564418

Zaaknummer: 45644/18

Wetsartikelen: EVRM art. 8

RECHTSPRAAK

**Badescu e.a. t. Roemenië, EHRM 15 april 2025, nrs.
22198/18, 48856/18 en 57849/19**

Drie rechters hebben een verzoek om herziening van een veroordeling van S.D. toegewezen omdat sprake zou zijn van bis in idem. Zij zijn daarvoor strafrechtelijk vervolgd en veroordeeld omdat zij steekpenningen zouden hebben ontvangen voor deze uitspraak en sprake was van misbruik van bevoegdheid. Het Hof overweegt dat naar nationaal recht verschil moet worden gemaakt tussen strafbaarheid wegens een rechterlijke uitspraak en wegens het te kwader trouw zo construeren van het recht dat het ten voordele uitpakt van een bepaalde persoon. Dat dit laatste strafbaar is, acht het Hof voldoende voorzienbaar, zodat art. 7 EVRM niet is geschonden.

In 2011 hebben klagsters in hun rechterlijke hoedanigheid S.D. veroordeeld tot zeven jaar gevangenisstraf vanwege verschillende economische delicten. S.D. heeft hiertegen drie keer een bijzonder verzoek om herziening ingesteld, waarbij behandeling van het derde verzoek random werd toegewezen aan de drie klagsters. Klagsters hebben het verzoek toegewezen omdat inmiddels was gebleken dat sprake was geweest van *bis in idem*. In 2013 werd een strafrechtelijke procedure ingesteld tegen derde klagster op verdenking van het aannemen van steekpenningen waardoor de beoordeling van het herzieningsverzoek van S.D. was beïnvloed. Daarnaast werd een tuchtprocedure tegen klagsters ingesteld, maar deze leidde niet tot een veroordeling. Later stelde de anticorruptiedienst nog een eigen strafrechtelijk onderzoek in wegens mogelijk misbruik van bevoegdheid en het geven van een voorkeursbehandeling aan een bepaalde verdachte. Ook dit onderzoek werd uiteindelijk beëindigd, maar werd in 2014 heropend. De behandeling van de strafzaak leidde in eerste instantie tot vrijspraak van de eerste twee klagsters en een afzonderlijke procedure tegen derde klagster. In hoger beroep werden de eerste twee klagsters alsnog tot vier jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens misbruik van bevoegdheid. Deze veroordeling bleef tot in hoogste instantie in stand. In 2018 werd derde klagster eveneens veroordeeld.

Voor het EHRM hebben klagsters gesteld dat de nationale wetgeving over misbruik van bevoegdheid onduidelijk was, in de zin dat niet voorzienbaar was dat het doen van een rechterlijke uitspraak als 'misbruik van bevoegdheid' zou worden gekwalificeerd. Daardoor zou de veroordeling in strijd komen met art. 7 EVRM.

Het Hof overweegt dat de toepasselijke wettelijke bepaling vrij algemene termen bevat. Dat hoeft niet problematisch te zijn als de rechter voldoende in staat is om twijfels over de juiste uitleg weg te nemen en de betekenis van de bepaling aan te passen aan veranderingen en gebeurtenissen in de dagelijkse praktijk. In het onderhavige geval is gebleken dat er een bestendige rechtspraaklijn is waaruit blijkt dat rechters niet strafrechtelijk aansprakelijk kunnen worden gehouden voor misbruik van bevoegdheid door een slechte of onjuiste motivering van hun uitspraken. Strafrechtelijke aansprakelijkheid kan wel worden aangenomen als sprake is van handelen te kwader trouw, bijvoorbeeld als welbewust een interpretatie is gegeven die in strijd is met een wettelijke regeling. Zeker gelet op hun ervaring en expertise als rechters hadden klagsters zich bewust moeten zijn van deze rechtspraak en hadden ze moeten overzien wat de gevolgen zouden zijn van de uitspraak die zij deden in reactie op het herzieningsverzoek van S.D. De nationale rechters hebben wel gewezen op een consistente lijn van rechtspraak dat het doen van een uitspraak niet als zodanig kan leiden tot strafvervolgning van een rechter, gelet op diens onafhankelijkheid. Voor vervolging van rechters gelden in dit soort gevallen specifieke regels. Het Hof stemt in met het oordeel van de nationale rechters dat deze rechtspraaklijn in dit geval niet van toepassing is, nu klagsters niet zijn vervolgd vanwege een rechterlijke uitspraak die zij hadden gedaan, maar voor het willens en wetens onjuist toepassen van het geldende recht in de zaak van S.D. In dit geval ging het dus vooral om het handelen van klagsters dat leidde tot de uitspraak die in strijd was met het nationale strafrecht, en niet om de uitspraak als zodanig. Een en ander betekent dat art. 7 EVRM niet is geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 15-04-2025

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2025:0415JUD002219818

Zaaknummer: 22198/18, 48856/18 en 57849/19

Wetsartikelen: EVRM art. 7

RECHTSPRAAK

Morabito t. Italië, EHRM 10 april 2025, nr. 4953/22

De 90-jarige maffiabaas Morabito zit in een verzwaard regime in de gevangenis. Hij kampt met gezondheidsklachten en sinds 2014 gaat zijn cognitieve gesteldheid gestaag achteruit; in 2022 is hij gediagnosticeerd met Alzheimer. Toch wordt het verzwaarde regime iedere twee jaar verlengd omdat er een risico zou bestaan dat hij contact heeft met de maffiaorganisatie. Het EHRM acht dat niet aannemelijk gelet op zijn geestelijke gesteldheid. De verlenging van het regime is daarom strijdig met art. 3 EVRM. Dat Morabito gevangen moet blijven zitten, is daarentegen niet in strijd met art. 3 EVRM, ook gelet op de geboden kwaliteit van zorg.

Klager is momenteel 90 jaar oud. Hij is eerder veroordeeld vanwege het leiden van een maffiaorganisatie. In 2004 is hij daarvoor gearresteerd en sindsdien zit hij in een verzwaard regime (het ‘artikel 41 bis-regime’) gevangen. In 2014 is hij naar de Operagevangenis in Milaan verplaatst, waar hij nu nog steeds zit. Hij heeft in de loop van de jaren een aantal gezondheidsklachten ontwikkeld en heeft te maken met steeds verdergaande cognitieve achteruitgang door dementie. Zijn gezondheidssituatie heeft de vraag opgeroepen of hij nog wel onder het verzwaarde regime gevangen kan blijven zitten. Sinds 2015 hebben klagers advocaten verschillende verzoeken gedaan om de detentie in de gevangenis te vervangen door huisarrest. Deze verzoeken zijn steeds verworpen. Intussen zijn tegen klager wel nog enkele tuchtrechtelijke en strafrechtelijke procedures gevoerd, onder meer wegens agressief gedrag in de gevangenis, maar daarbij zijn geen sancties opgelegd vanwege klagers geestelijke toestand.

Voor het EHRM heeft klager gesteld dat het voortzetten van zijn gevangenisstraf, in het bijzonder onder het verzwaarde regime, gelet op zijn lichamelijke en geestelijke gesteldheid onverenigbaar is met art. 3 EVRM.

Het Hof stelt voorop dat niet is gebleken dat klagers gevangenschap negatieve gevolgen heeft voor klagers gezondheid of zijn cognitieve gesteldheid. Ook wordt hierdoor zijn toegang tot de

geboden gezondheidszorg niet belemmerd. Die gezondheidszorg acht het Hof in het algemeen adequaat, al heeft een expert de kritiek gegeven dat de ernst van de aandoeningen waaraan hij lijdt is onderschat. Wat betreft de voortzetting van de detentie benadrukt het Hof dat er geen automatisme is dat een gevangene bij slechte gezondheid moet worden vrijgelaten. In dit geval is niet gebleken van een situatie van gevangenschap die niet meer verenigbaar was met klagers gezondheidstoestand. Dit is zorgvuldig beoordeeld op nationaal niveau op grond van de nodige deskundigenrapporten. Dit betekent dat de gevangenschap niet als zodanig in strijd is met art. 3 EVRM.

De vraag is nog wel of klager in aanmerking zou moeten zijn gebracht voor een uitzondering op het verzwaarde artikel 41 bis-regime, in het bijzonder vanwege zijn dementie. Het Hof wijst erop dat het artikel 41 bis-regime niet levenslang wordt opgelegd, maar dat iedere twee jaar opnieuw moet worden beoordeeld of dit nog gepast is. Het regime wordt toegepast om te voorkomen dat er contact is tussen gevangenen en de criminele organisatie waarvan zij deel uitmaakten. In het onderhavige geval is de maatregel steeds verlengd omdat, onder meer, de organisatie nog steeds actief is en klager zich er nooit van heeft gedistantieerd. Het Hof wijst er tegelijkertijd op dat klager al een aantal jaar – sinds 2014 – lijdt aan een steeds verdergaande cognitieve achteruitgang. Dit rechtvaardigt de twijfel of hij nog wel als gevaarlijk kan worden aangemerkt en of hij nog zinvol contact zou kunnen hebben met de organisatie. Bij de verlengingsbeslissingen in 2018 en 2020 is daarmee geen rekening gehouden, onder meer omdat klager nog voldoende helder zou zijn om zijn dagelijkse bezigheden uit te voeren. Het Hof is daardoor niet overtuigd, zeker nu in 2022 de diagnose Alzheimer is gesteld en steeds duidelijker is dat hij vaak verward is. Desondanks is in 2022 de artikel 41 bis-maatregel opnieuw verlengd. Het Hof ziet hiervoor in de rechterlijke uitspraken onvoldoende motivering en concludeert dat de voortzetting van het artikel 41 bis-regime een schending oplevert van art. 3 EVRM (6 stemmen tegen 1).

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 10-04-2025

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2025:0410JUD000495322

Zaaknummer: 4953/22

Wetsartikelen: EVRM art. 3